

УДК 338.431:338.4

Сиротюк Г.В., к.е.н., доцент

Львівський національний аграрний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «СОЦІОЕКОНОМІКА»

У статті розкрито економічну сутність поняття «соціоекономіка». Розглянуто погляди науковців у трактуванні соціоекономіки з позиції двох версій - міждисциплінарної і економічної. Доведено необхідність створення умов для ефективного розвитку аграрного сектора у стратегічних пріоритетних напрямках, які передбачають єдність економічних, соціальних та екологічних інтересів суспільства. Обґрунтовано, що соціоекономіка спроможна вирішувати завдання для будь-яких соціально-економічних систем, виявляти вплив багатьох неекономічних чинників на економічні процеси.

Ключові слова: соціоекономіка, соціоекономічний розвиток, добробут населення, аграрний сектор, економічні аспекти, соціальні аспекти

Syrotyuk H.

CONCEPTUAL FUNDAMENTALS OF STUDY OF “SOCIOECONOMICS” AS A NOTION

The article reveals economic essence of the notion “socioeconomics”, specifies opinion of scientists in interpretation of socioeconomics, viewing from two positions, i.e. interdisciplinary and economic. The author argues necessity to supply conditions for efficient development of agrarian sector in strategic priority directions, anticipating integration of economic, social and ecological interests of society. It is grounded that socioeconomics is able to make tasks for any social-economic systems, define impact of many non-economic factors on economic processes.

Key words: socioeconomics, socioeconomic development, well-being of peasants, agrarian sectors, economic aspects, social aspects.

Syrotyuk A.V.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ СУЩНОСТИ ПОНЯТИЯ «СОЦИОЭКОНОМИКИ»

В статье раскрыта экономическая сущность понятия «социоекономика». Выделены взгляды ученых в трактовке социоекономики с позиции двух версий - междисциплинарной и экономической. Доказана необходимость создания условий для эффективного развития аграрного сектора в стратегических приоритетных направлениях, которые предусматривают единство экономических, социальных и экологических интересов общества. Обосновано, что социоекономика способна решать задачи для любых социально-экономических систем, оказывать влияние многих неэкономических факторов на экономические процессы.

Ключевые слова: соціоэкономика, соціоэкономическое развитие, благосостояние населения, аграрный сектор, экономические аспекты, социальные аспекты

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Нестабільність у сучасному світі, посилення кризових явищ негативно впливають на економічну активність і зростання добробуту населення. Для забезпечення прогресивного економічного і соціального розвитку, підвищення ефективності економіки, зростання якості життя, людського розвитку, покращення суспільної взаємодії необхідні соціально-економічні трансформації в країні. Вони мають на меті формування соціальної держави, де основним засобом підвищення ефективності суспільного виробництва і зростання добробуту населення повинна бути соціальна орієнтація економіки.

Підписання економічної частини Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом потребує імплементації у вітчизняну практику комплексу директив, що стосуються економічної, соціальної і екологічної сфер життєдіяльності.

Пріоритетною метою розвитку суспільства є забезпечення продовольчої безпеки, розробка і реалізація скоординованої політики з розвитку сільськогосподарського виробництва. В нинішніх умовах збільшення виробництва сільськогосподарської продукції та нарощування експортного потенціалу сільського господарства не завжди призводять до поліпшення рівня добробуту селян, ігноруються їх соціальні та економічні інтереси. Все це спонукає до радикальних змін у системі господарювання аграрних підприємств, а саме їх розвитку на засадах соціоекономіки.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблеми соціоекономіки досліджено провідними вітчизняними та зарубіжними ученими, такими як В. Антропов, Ф. Бородкін, О. Бородіна, А. Бутенко, В. Геєць, О. Головніна, А. Гуторов, С. Гринецька, Ю. Залознава, В. Костюк, А. Нестеренко, О. Новікова, Н. Новікова, Г. Слезингер, Ю. Филякин, М. Шабанова, Л. Шамілева, А. Etzioni, Eatwell, T. Lawson, M. Milgate, P. Newman та інші.

Водночас, незважаючи на вагомість цієї проблематики й значну кількість наукових досліджень з цих питань, окремі аспекти напряму соціоекономіки все ще залишаються недостатньо вивченими. Обумовлено це наявністю значної кількості нерозв'язаних накопичених і новітніх соціально-економічних проблем і зростаючою потребою у застосуванні нових нетрадиційних шляхів виходу із кризового стану, особливо аграрного сектору економіки.

Цілі статті. Метою статті є узагальнення наукових та практичних поглядів на визначення поняття «соціоекономіка», дослідження сутності цього поняття та підходи до його визначення.

З методологічної точки зору, соціоекономіка перебуває у стадії становлення, що потребує осмислення двосторонніх зв'язків між економічними і соціальними процесами відтворення господарських систем самих різних рівнів і типів (від домогосподарства, громад, підприємства до національної господарської системи в цілому).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Нині аграрний сектор є найбільш перспективним у зовнішній торгівлі, тому його розвиток потребує чітко визначених перспектив. Поряд з тим, на аграрний сектор покладається соціальне навантаження, яке пов'язане із соціально-економічним розвитком сільських територій та добробутом сільського населення. З цією метою виникає необхідність створення умов для ефективного розвитку аграрного сектора у стратегічних пріоритетних напрямках, які передбачають єдність економічних, соціальних та екологічних інтересів суспільства.

Економічний напрям передбачає підвищення ефективності використання потенціалу земельних ресурсів у сільськогосподарському виробництві, зростання конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та збільшення її експорту, підтримання місцевих ініціатив щодо диверсифікованого розвитку сільських територій, покращення ринкової інфраструктури в сільській місцевості, розвиток сільського підприємництва та його державна підтримка, особливо малого та середнього бізнесу.

Соціальний напрям передбачає посилення ролі сільських громад у задоволенні інтересів селян, забезпечення розвитку сільської соціальної та культурно-побутової інфраструктури, покращення якості життя сільського населення за рахунок найповнішого використання людського капіталу, підвищення рівня зайнятості і соціального захисту сільського населення, гарантування йому соціальної рівності.

Екологічний напрям передбачає раціональне використання та збереження природних ресурсів, дбайливе ставлення до довкілля, удосконалення системи державного управління земельними ресурсами, покращення родючості ґрунтів, виробництво екологічно чистої продукції, раціональне використання земель сільськогосподарського призначення.

Отже, забезпечити стабільний розвиток аграрного сектору економіки можна за рахунок ефективного соціального спрямування, через нарощення людського й соціального капіталу, гармонізацію суспільних відносин, що позитивно впливає як на економічний, так і на екологічний напрями. Це й обумовлює потребу взаємоузгодження економічних, соціальних та екологічних цілей, що визначає доцільність соціальної орієнтації економіки.

Основні ознаки соціоекономіки є предметом дискусій багатьох науковців. Вони зводяться до характеристик взаємодії економічної та соціальної сфер із додержання вимог збалансованості, ефективності та розвитку.

Початком у розвитку соціоекономіки було створення у 1989 р. Міжнародного товариства розвитку соціоекономіки (SASE) у Гарвардській школі бізнесу, яке очолив А. Етціоні. У «платформі-мінімум» SASE сформульовані основи соціоекономіки, тобто методологічні підходи до визначення сутності, принципів та сфер застосування нового наукового напрямку. А. Етціоні чітко не визначає наукового статусу соціоекономіки. Він одночасно говорить і про нову парадигму у розвитку економічної науки (досягнута широка згода в оцінці основ нової парадигми, що знайшла своє відображення у «платформі-мінімум»), і про соціоекономіку як науку (вона є одночасно позитивною та нормативною наукою) [1, с.66].

В Україні науково-методологічні дослідження, які стосувалися соціально-економічних та виробничо-господарських процесів і відносин на селі та за своєю суттю були наближеними до соціоекономічних, припадають на 90-ті роки минулого століття і започатковані Шепотько Л.О. та її науковою школою [2].

Соціоекономічні дослідження в нашій країні зосереджуються в «Інституті економіки та прогнозування НАН України» і набувають нової науково-методологічної сутності. Одержані наукові результати стосуються науково-прикладних основ та соціоекономічної модернізації агросфери.

Фундаментальною базою соціоекономічного розвитку України стали результати досліджень Бородіної О. М., Гейця В. М., Гуторова А. О., Прокопи І. В. Ними обґрунтовано необхідність відновлення багатофункціонального характеру українського сільського господарства, сутність і шляхи соціоекономічної модернізації аграрного сектора. Соціоекономічна модернізація – це таке осучаснення суспільно-виробничої системи, яке, поряд з оновленням матеріально-речових елементів і розподільчих відносин, супроводжується реалізацією та нарощуванням творчого потенціалу кожної людини, формує її як особистість, завдяки чому збільшується загальна результативність функціонування економіки [3, с. 43].

Проблеми системної переорієнтації розвитку агросфери на засадах соціоекономіки розглядає В. В. Юрчишин і зазначає, що вихідною науковою основою, що формує категорію соціоекономіка, є своєрідна тріада: економічна теорія, економічна соціологія і сукупність інших суспільних наук, застосовуваних у соціоекономічних інтересах [4, с. 11].

Різні аспекти дослідження змісту соціоекономіки привертають увагу вітчизняних та зарубіжних вчених. Використовуючи зазначені підходи, можна узагальнити визначення поняття «соціоекономіка» інших дослідників (табл.1).

Сутність поняття «соціоекономіка» в науковій літературі

Джерело	Визначення
2	3
В. Антропов [5, с. 75]	концептуальна модель соціально-економічної системи, яка ґрунтується на сумісництві економічної ефективності та соціального компромісу
А. Бутенко [6, с. 7]	особлива форма ринкового господарювання, свідомо спрямована державою і суспільством на вирішення певних соціальних завдань
Ф. Бородкін [7]	сфера знань, рівнозначна економіці, яка має можливість використовувати все багатство, накопичене в економічних науках і значної кількості теорій, концепцій та методологічних прийомів, розроблених гуманітарними науками
А. Гальчинський [8]	в сучасних умовах постійних трансформацій економічних процесів «економіка сприймається як тотожність об'єктивного і суб'єктивного», як «суб'єктивна матеріальність», «сконструйована людиною реальність», що являє собою платформу для виникнення нової політекономічної парадигми, яка акцентує увагу на структурній подвійності соціально-економічних відносин
С. Гринецька [9]	система господарювання, підпорядкована досягненню соціальних інтересів особистості, суспільства, держави при додержанні вимог безпеки, ефективного та збалансованого розвитку в економічній та соціальній сферах
О. Головніна [10, с. 3]	модель сучасного суспільства, що організована на принципах соціальної справедливості, рівності, законності, соціальної захищеності, яка забезпечує своїм громадянам соціально-економічні гарантії, зайнятість і високий рівень життя
Л. Ерхард [11]	забезпечення соціальних гарантій населення та соціальна спрямованість ринкового господарства
J. Eatwell, M. Milgate, P. Newman [12, с. 17].	це термін, що був запроваджений як «парасолька» для означення тієї сфери наукової думки, що за принципом комплементарності «використовує економіку для вивчення суспільства та суспільних явищ»
В. Єременко [13, с. 24]	займається вивченням соціально-економічних законів і закономірностей, що регулюють взаємовідносини в сучасному суспільстві, забезпечують співробітництво, досягнення соціального консенсусу за метою досягнення загального добробуту
Ю. Залознова [14, с. 139]	сутність соціоекономічного підходу полягає в тому, що сама людина – її знання і вміння, ініціативність та інноваційність, ставлення до праці та свого здоров'я – багато в чому забезпечують шанси економічного успіху і модернізації
М. Кондратьєв [15]	досліджуючи особливості економічного розвитку, показав їх соціальну значущість. Він вважає, що великі цикли «відображаються не тільки в економічному, а і в соціальному житті»
В. Костюк [16]	соціальне та економічне становить єдине ціле, яке не можна розкласти на окремі, навіть взаємозв'язані складові, тоді як соціально-економічна сутність виникає у результаті взаємодії соціальних і економічних сторін процесу, кожна з яких зберігає відносну самостійність
Т. Лоусон [17, с. 492]	підкреслює необхідність використання інтегрованих методів в економіці із соціології, історії, філософії та політології належить до «неортодоксального» напрямку економічної науки
М. Лугца [18, с. 33]	дисципліна, що вивчає взаємозв'язки економічної науки, з одного боку, та соціальної філософії, етики та людських чеснот – з іншого
О. Новікова, С. Гринецька, Л. Шамілева [19]	система господарювання, підпорядкована досягненню соціальних інтересів особистості, суспільства, держави при додержанні вимог безпеки, ефективного та збалансованого розвитку в економічній і соціальній сферах
О. Нестеренко [20, с. 71]	набір соціально-економічних інститутів, головною метою яких є досягнення соціальної справедливості й високого рівня життя
Г. Слезингер [21, с. 10]	економіка, формування і розвиток якої підпорядковані пріоритетній меті забезпечення добробуту кожної людини та суспільства в цілому
В. Сухих, Н. Новікова [22]	розв'язання проблем господарювання, розвитку ринку, ринкової конкуренції має ґрунтуватися не тільки на засадах підвищення рівня одержаного прибутку, а й на засадах підвищення соціальної значущості одержаних результатів
Ю. Філякін [23]	вільний розвиток конкуруючого індивіда, який адекватно сприймає цінності сучасності, що відображені соціальною відповідальністю і державною соціальною підтримкою
М. Шабанова [24, с. 31, 38]	вивчає характер і закономірності двосторонніх зв'язків між економічними і соціальними аспектами відтворення господарських систем різних видів і намагається дати (там, де це можливо і необхідно) економічну оцінку цим зв'язкам на основі, по-перше, порівняння затрат і результатів, а по-друге, врахування соціальних обмежень

Як бачимо з наведених визначень поняття «соціоекономіка» розглядається з позиції двох версій – міждисциплінарної і економічної. Міждисциплінарна версія полягає у взаємозв'язку соціоекономіки із суспільними науками (політологія, соціологія, психологія, ергономіка, економічна теорія, економіка праці тощо). Економічна версія полягає у поєднанні двостороннього зв'язку між економічними і соціальними аспектами, усвідомленні закономірності двостороннього зв'язку між ними.

Вважаємо, що соціоекономіка спроможна вирішувати завдання для будь-яких соціально-економічних систем, виявляти вплив багатьох неекономічних чинників на економічні процеси, визначати вплив економічних перетворень на соціокультурні параметри суспільства, що сприятиме прийняттю ефективніших управлінських рішень.

Сутність соціоекономічного підходу аграрних підприємств має базуватися на двох напрямках: економічний розвиток підприємства та соціальний розвиток його сільської території, які мають бути взаємозалежними і взаємодоповнюючими.

Висновки. Отже, проведенні дослідження дають підстави трактувати соціоекономіку з однієї сторони як міждисциплінарний напрямок економічної теорії, з іншої – як суспільно соціально й економічно зумовленим і об'єктивно необхідним явищем. Саме соціоекономіка дозволяє за рахунок міждисциплінарних важелів і комплексного підходу до розв'язання будь-якої проблеми соціально-економічного розвитку знаходити вирішення стратегічних управлінських рішень.

Соціоекономіка досліджує і вивчає двосторонні зв'язки між економічними і соціальними аспектами відтворення різних систем і намагається здійснити економічну оцінку цим зв'язкам на основі співставлення витрат і результатів з урахуванням існуючих соціальних обмежень.

Подальший розвиток соціоекономіки сприятиме глибшому осмисленню економічних і соціальних процесів, їх взаємозв'язків і взаємообумовленостей, що призведе до економічного зростання як аграрної сфери, так і країни в цілому.

Список використаних джерел:

- 1.Этциони А. Социоекономика : дальнейшие шаги / А. Этциони // Экономическая социология. Электронный журнал. – 2002. – Т. 3. – № 1. – С. 65-71. [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.ecsoc.msses.ru/pdf/ecsoc_t3_nl.pdf.
- 2.Сільський сектор України на рубежі тисячоліть. У двох томах. Т. 1. Потенціал сільського сектора / [Л. О. Шепотько, І. В. Прокопа, С. О. Гудзинський та ін.]. – К. : ІЕ НАН України, 2000. – 396 с. Т. 2. Соціальні ресурси сільських територій / [Л. О. Шепотько, І. В. Прокопа, С. О. Гудзинський, В. Д. Яровий]. – К. : ІЕ НАН України, 2003. – 466 с.
- 3.Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація : наук. доп. / [О.М. Бородіна, В.М. Геєць, А.О. Гуртов та ін.]; за ред. В.М. Гейця, О.М. Бородіної, І.В. Прокопи; НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2012. – 56 с.
- 4.Юрчишин В. В. До проблеми системної переорієнтації розвитку агросфери на засадах соціоекономіки / В. В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2013. – № 11. – С. 6–17.
- 5.Антропов В. Модели социальной защиты в странах ЕС / В. Антропов // Мировая экономика и международные отношения. – 2005. – № 11. – С. 70-77.
- 6.Бутенко А. П. От социальной ориентации экономики к ликвидации эксплуатации / А. П. Бутенко // Реформы вчера, сегодня, завтра. – М. : 1999. – 48 с.
- 7.Бородкин Ф. М. Социоекономика. Статья 1. Путь к господству над хозяйством / Ф. М. Бородкин // Общественные науки и современность. – 2006. - № 4. – С. 122-136.
- 8.Гальчинський А. С. Начала нової парадигми політичної економії / А. С. Гальчинський // Економічна теорія. – 2012. – № 2. – С. 5-16.
- 9.Гринецька С. М. Напрями удосконалення концептуального забезпечення соціальної орієнтації економічних реформ / С. М. Гринецька // Соціально-економічні аспекти промислової політики : сб. науч. тр. : в 3 т. / ред.-кол.: Амоша А.И. (отв.ред.) и др. ; НАН України. Ін-т економіки пром-сти. – Донецьк, 2007. – Т. 1. – С. 265–272.
10. Головніна О. Г. Основи соціальної економіки : Підручник // О. Г. Головніна. – К. : Арістей, 2006. – 612 с.
11. Ерхард Л. Добробут для усіх : пер. с англ. / Л. Ерхард – К. : СМА, 2001. – 101 с.
12. Eatwell J. Social Economics: The New Palgrave / J. Eatwell, M. Milgate, P. Newman. – W.W. Norton & Company (February 1, 1989). – 297 p.
13. Єременко В. Соціальна економіка : підручник / В. Єременко. – К. : Інформаційно-видавничий центр Держкомстату, 2003. – 351 с.
14. Залознова Ю. С. Соціоекономіка як інноваційна модель управління суспільними системами /Ю. С. Залознова. Глобальні та національні проблеми економіки, випуск 4, 2015. – С.136-141.
15. Кондратьев Н. Д. Большие циклы конъюнктуры / Н. Д. Кондратьев // Вопросы конъюнктуры. – 1925. – Вып. 1. – Т. 1. – С. 28-79.

16. Костюк В.Н. Теория эволюции и социоэкономические процессы. - М., «Едиториал УРСС», – 2004. – С. 116.
17. Lawson T. The Nature of Heterodox Economics / T. Lawson. – Cambridge Journal of Economics. – 01/2006; 30(4):483-505.
18. Social Economics, Social Justice and the Common Good, International Journal of Social Economics, 29:1/2, pp. 26–44.
19. Новікова О. Ф. Соціальна орієнтація економіки: механізми державного регулювання: моногр. / О. Ф. Новікова, С. М. Гріневська, Л. Л. Шамілева; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Донецьк, 2009. – 220 с.
20. Нестеренко А. Социальная рыночная экономика : концептуальные основы, исторический опыт, уроки для России / А. Нестеренко // Вопросы экономики. – 1998. – № 8. – С. 71–84.
21. Слезингер Г. Э. Социальная экономика : Учебник / Г. Э. Слезингер. – М. : Дело и сервис, 2001. – 533 с.
22. Сухих В. А. Процессы формирования экономики постиндустриального типа на территории региона (на примере Пермского края) / В. А. Сухих, Н. В. Новикова // Голиковские чтения: сб. науч. тр. экон. ф-та ЧелГУ; отв. Ред. А. Ю. Даванков; ЧелГУ. – Челябинск, 2008. - № 3. – С. 94-101.
23. Филякин Ю. П. Теоретические проблемы становления социально ориентированной рыночной экономики : дис. доктора экономич. наук : 08.00.01 / Ю. П. Филякин. – М. : РГБ, 2003. – 81 с.
24. Шабанова М. А. Новые вызовы практики и потенциал социоэкономики / М. А. Шабанова // SPERO. – 2010. – № 12. – С. 31-52.

Рецензент д.е.н., професор Липчук В.В.